

Protokol za praćenje stanja populacija i vrsta vaskularnih biljaka duž rijeke Drave i u Baranji

DRAGICA PURGER¹, JÁNOS CSIKY², JASENKA TOPIĆ³

¹Odjel za ekologiju životinja, Institut za biologiju, Sveučilište u Pečuhu,
Ifjúság útja 6, H-7624 Pécs, Mađarska, e-mail: dragica@ttk.pte.hu

²Odjel za taxonomiju biljaka i geobotaniku, Institut za biologiju, Sveučilište u Pečuhu,
Ifjúság útja 6, H-7624 Pécs, Mađarska, e-mail: moon@ttk.pte.hu

³Sisačka cesta, 2. odv. 45a, HR-10000 Zagreb, Hrvatska, e-mail: jtopic@yahoo.com

1. Ciljevi monitoringa

Drava kao pogranična rijeka predstavlja iznimno prirodno blago za susjedne države, stoga su zajednički ciljevi bolje upoznavanje i očuvanje prirodnih vrijednosti rijeke Drave i okolnih područja, praćenje stanja i promjena populacija vrsta koje su od osobitog značaja (zaštićene, ugrožene i rijetke vrste) kao i unapređenje zaštite prirode u ovom području. Poseban cilj istraživanja utvrđivanje je prirodnih vrijednosti u Podravini (Hrvatska) koje bi mogle biti dio europske ekološke mreže Natura 2000.

Preduvjet za uspostavljanje međuregionalne suradnje i početak zajedničkih istraživanja mađarskih i hrvatskih botaničara usklađivanje je metoda, razmjena iskustava stečenih tijekom inventarizacije i praćenja stanja vaskularnih biljaka u pograničnim područjima.

Ovaj Protokol bi trebao doprinijeti ostvarivanju navedenih ciljeva. Zasnovan je na vlastitim iskustvima autora kao i na uputama danim u priručnicima za inventarizaciju i praćenje stanja vaskularnih biljaka i staništa koji se koriste u objema državama (TÖRÖK 1997; KOVÁCS-LÁNG & TÖRÖK 1997; NIKOLIĆ 2006; TOPIĆ et al. 2006).

2. Dosadašnja istraživanja

Istraživanja flore i vegetacije u području duž Drave u Mađarskoj imaju tradiciju dugu više od sto godina. Najveća pozornost posvijećena je istraživanju flore i vegetacije mrtva i prirodnih šuma pored Drave, pijeskova, cretova kao i muljevitih obala. Ovdje pominjemo samo neke radove: BOROS 1923, 1925, 1928; HÉJJAS & BORHIDI 1960; KLUJBER et al. 1963; TIHANYI 1964, 1965; VÖRÖSS 1965, 1968; KOVÁCS & KÁRPÁTI 1974; FENYŐSI & HORVÁTH 1995; DÉNES 1998; KEVEY 2002; LÁJER 2002; ORTMANN-AJKAI 2004; ORTMANN-AJKAI & DÉNES 1997; CSIKY & OLÁH 2006.

U okviru državnog programa (KIRÁLY 2005), sukladno CE sustavu izvršeno je tijekom posljednjih nekoliko godina kartiranje flore ovog područja.

Na hrvatskoj strani Podravine i u Baranji do sada nije obavljeno kartiranje flore no postoji znatan broj autora u čijim se radovima mogu naći podaci o flori i o vegetaciji kao na primjer: ILIJANIĆ 1963, 1968; RAUŠ & ŠEGULJA 1983; RAUŠ et al. 1978, 1985; PANJKOVIĆ 1990; TOPIĆ 1998; TRINAJSTIĆ & FRANJIĆ 1999.

Praćenje populacija dviju vrsta, obične kockavice *Fritillaria meleagris*, i sibirske perunike *Iris sibirica* koje su navedene u nacionalnom Protokolu (TÖRÖK 1997) u mađarskom dijelu Podravine započelo je 2000. godine pod ravnanjem NP Dunav-Drava (JUHÁSZ 2004). Istraživanje obične kockavice u proteklih je nekoliko godina u Hrvatskoj provedeno na razini države (ILIJANIĆ et al. 1998), a kartiranjem su obuhvaćene i neke populacije u Podravini (NIKOLIĆ 2007).

Radi odabira vrsta čije će stanje populacija biti praćeno uzeti su u obzir sljedeći kriteriji:

- zaštićene vrste / vrste sa Crvenog popisa / rijetke u Mađarskoj i Hrvatskoj;
- vrste od regionalnog značaja u Podravini;
- vrste koje nisu zastupljene u do sada objavljenim priručnicima (TÖRÖK 1997, NIKOLIĆ 2006);
- vrste koje se nalaze u međunarodnim popisima (Bernska konvencija (BC), Direktiva o staništima (HD), IUCN, CORINE, Natura 2000, Crveni popisi itd).

Izdvojeno je 20 vrsta vaskularne flore (SIMON 2001; DOMAC 2002) koje se pojavljuju u Podravini i u Baranji, čije bi populacije trebalo pratiti i utvrditi uzroke njihove ugroženosti. To su zaštićene vrste, rijetke ili nedovoljno poznate, regionalno, odnosno lokalno značajne, važne u fitogeografskom ili ekološkom smislu:

Butomus umbellatus L.

Carex bohemica Schreb. (Slika 1.)

Carex vesicaria L. (Slika 2.)

Catabrosa aquatica (L.) P.B. (Slika 3.)

Cyperus glomeratus L. (syn: *Chlorocyperus glomeratus* (L.) Palla)

Equisetum hyemale L.

Glyceria fluitans (L.) R.Br.

Hottonia palustris L.

Iris pumila L.

Leucojum aestivum L.

Limosella aquatica L. (Slika 4.)

Listera ovata (L.) R.Br.

Myricaria germanica (L.) Desv. (Slika 5.)

Ophrys sphegodes Mill. (syn: *Ophrys sphecodes* Mill.) (Slika 6.)

Orchis militaris L. (Slika 7.)

Plantago indica L. (syn: *Plantago arenaria* W. et K.)

Primula vulgaris Huds.

Reseda inodora Rchb. (Slika 8.)

Scirpus triqueter L. (syn: *Schoenoplectus triqueter* (L.) Palla)

Trapa natans L.

3. Metode istraživanja

Metode uzorkovanja i sakupljanja podataka o populacijama pojedinih vrsta, nastale kao rezultat višegodišnjih dogovora, usklađivanja i razmjene iskustava u terenskom radu sa zaštićenim ili ugroženim vrstama, opisane su u priručnicima za inventarizaciju i praćenje stanja vaskularnih biljaka te staništa koji sadrže programe istraživanja na razini država Mađarske i Hrvatske (KOVÁCS-LÁNG & TÖRÖK 1997; TÖRÖK 1997; TOPIĆ et al. 2006; NIKOLIĆ 2006).

Tijekom istraživanja u Podravini i u Baranji bit će primjenjene sljedeće metode:

3.1. *Određivanje pojavljivanja/nestajanja populacija (prisustvo/odsustvo)*

3.2. *Određivanje veličine populacije*

Potrebno je detaljno istražiti svaki poznati lokalitet, ucrtati područja, procijeniti veličinu cijele površine (m^2) na kojoj se prostire populacija te odrediti broj jedinki (s točnošću do 5%).

3.2.1. *Prebrojavanjem jedinki* (ukoliko je moguće izdvojiti i izbrojati jedinke). Izuzev prebrojavanja cijele populacije na danom nalazištu, potrebno je odrediti površinu područja na kojem se populacija rasprostire (m^2 , ha). Prebrojavanjem jedinki na određenoj kvadratnoj plohi (npr. $1 m^2$) određujemo gustoću jedinki (G1).

3.2.2. *Procjenom brojnosti na osnovi snimaka* (ukoliko je moguće izdvojiti jedinke, ali je nemoguće njihovo prebrojavanje). Prije svega treba procijeniti ili izmjeriti površinu rasprostiranja populacije, zatim na kvadratnim plohama ($1 m^2$, $4 m^2$ ili $25 m^2$) izvršiti prebrojavanje jedinki. Sastojine se smatraju homogenima i u tom slučaju je moguće izračunati ukupan broj jedinki na cijeloj površini. (Ako je moguće, od ukupne površine barem 1% je potrebno uzorkovati, a plohe bi trebale biti postavljene na mjesta s različitim gustoćom jedinki).

Procjena gustoće jedinki na osnovi uzorkovanja (G2) može se obaviti na osnovi standardne skale s pet stupnjeva:

- 1 - vrlo rijetko prisutna (1-5 jedinki);
- 2 - rijetko prisutna (6-50 jedinki);
- 3 - slabo prisutna (51-100 jedinki);
- 4 - brojno prisutna (101-1000 jedinki);
- 5 - vrlo brojno prisutna od (1000 jedinki).

3.3. *Procjena pokrovnosti populacije*

3.3.1. Veličina populacije vrste izražava se u pokrovnosti na m^2 (kada je nemoguće odvojeno promatrati jedinke i kada su populacije male) (P1).

3.3.2. Procjena pokrovnosti populacije (kada je nemoguće odvojeno promatrati jedinke i kada populacija zauzima velike površine) (P2).

Potrebno je obaviti procjenu pokrovnosti na plohama, izračunati prosječnu pokrovnost i procijeniti ukupnu površinu na kojoj se prostire populacija.

3.4. Detaljno prikazivanje podataka na kartama:

3.4.1. Prikazivanje nalaza točkama na karti (kada se radi o ugroženoj vrsti čije se male populacije mogu odvojeno prikazati).

Položaj jedinki (ako ih ima manje od 100) se prikazuju točkama (površine manje od 1-2 ha) na kartama mjerila 1: 1000; 1: 2000.

3.4.2. Kartiranje „mikro-areala“ (kada se radi o ugroženim vrstama).

Granice populacije na cijelom se prostoru rasprostiranja posebno prikazuju na kartama mjerila (1:1000; 1:2000), broj jedinki se određuje procjenom (red veličina, kao u prethodno navedenoj skali za procjenu gustoće) ili se procjenjuje pokrovnost (u %). (Na karti treba prikazati izdvojenu svaku površinu veću od 100 m²).

3.4.3. Kartiranje rasprostiranja (ukoliko se populacija može odvojeno prikazati, kod invazivnih ili iznimno rijetkih vrsta).

Prikazuje se površina rasprostranjenosti populacije na regionalnoj karti mjerila 1:25000 ili na karti mjerila 1:100000 koja obuhvaća cijelu državu.

Rijetke vrste se prikazuju na MTB mreži za kartiranje flore (koja je podijeljena na polja min. 33 km²).

3.4.4. Kartiranje u kvadratima 1 x 1 km (na velikim površinama, kod difuznog pojavljivanja u slučaju vrsta koje nisu rijetke).

a) Vektorsko prikazivanje (točka, linija, ploha): na svakom 1 x 1 km području uzorkovanja populacije treba prikazati kao odvojene točke / površine na karti mjerila 1:10000. Pri tom treba odrediti / procijeniti veličinu populacije (broj jedinki ili pokrovnost) za svaku prikazanu točku / površinu.

b) Prikazivanje na mreži „raster“ (u poljima određene veličine): ukoliko se ne mogu odvojiti površine na kojima se pojavljuju populacije dane vrste, tada na području uzorkovanja (1 x 1 km), podjeljenom na mrežu veličine polja 50 x 50 m, u svakom polju procjenjujemo pokrovnost vrste.

Kod prikazivanja na mreži može se odrediti učestalost pojavljivanja određene vrste (U, [%]) ($U = i/n \times 100$) na osnovi broja polja u kojima se pojavljuje vrsta (i) i ukupnog broja polja u kojima je izvršeno uzorkovanje (n).

U1- izmjerena učestalost (utvrđivanje prisustva/odsustva u svakom polju).

U2- procjenjena učestalost (samo u nekim slučajno izabranim poljima izvršeno je uzorkovanje na temelju čega je izvršena procjena).

Odabir metoda uzorkovanja koje se primjenjuju u terenskim istraživanjima i prikazivanju na kartama ovisi o tipu pojavljivanja vrsta i stupnja njihove rijetkosti. S tim u vezi izdvojena su tri tipa pojavljivanja vrsta:

A tip: vrsta je rijetka u cijeloj državi (Mađarskoj/Hrvatskoj);

B tip: vrsta je rijetka u regiji (Podravini), ugrožena, s odvojenim populacijama;

C tip: vrsta nije rijetka (može biti i česta, ali je zaštićena, ugrožena) i ima difuzan areal.

Svaka od navedenih 20 vrsta na osnovi svoje rasprostranjenosti označena je pripadnošću jednom od navedenih tipova. Primjena metode praćenja je uzrokovana je osobitostima lokaliteta kao i same populacije. Radi toga se na osnovi pojavljivanja vrste mogu predvidjeti tipovi uzorkovanja, pa se optimalne metode izabiru sukladno uvjetima na pojedinim lokalitetima i dosljedno se primjenjuju (osim kada se tijekom vremena dođe značajne promjene u populaciji). Uz sljedeće tipove uzorkovanja vezane su različite metode:

Slika 1.: Češki šaš *Carex bohemica*
(Foto: János Csiky)

Slika 2.: Mjehurasti šaš *Carex vesicaria*
(Foto: János Csiky)

Slika 3.: Vodena slatka trava *Catabrosa aquatica*
(Foto: János Csiky)

Slika 4.: Vodena voduška *Limosella aquatica*
(Foto: János Csiky)

Slika 5.: Kebrač *Myricaria germanica*
(Foto: Dragica Purger)

Slika 6.: Kokica paučica *Ophrys sphegodes* (Foto: Jenő J. Purger)

Slika 7.: Kacigasti kačun *Orchis militaris*
(Foto: Jenő J. Purger)

Slika 8.: Bezmirisna rezeda *Reseda inodora* (Foto: János Csiky)

A-tip uzorkovanja:

S obzirom da se radi o rijetkim vrstama na razini države, potrebno je detaljno istražiti svako mjesto nalaza.

Određivanje veličine populacije:

- prebrojavanjem jedinki ili;
- procjenom brojnosti na osnovi snimanja ploha ili;
- procjenom pokrovnosti (P1) ili;
- procjenom pokrovnosti na osnovi snimanja ploha (P2).

Detaljno prikazivanje populacija na karti:

- prikazivanjem točaka na karti;
- kartiranjem „mikro-areala“.

B-tip uzorkovanja:

Potrebno je izraditi kartu rasprostiranja populacija na dva poznata lokaliteta. Za ostala nalazišta dovoljno je utvrditi prisustvo/odsustvo.

C-tip uzorkovanja:**Istraživane vrijednosti:**

- broj jedinki (broj izbrojanih, broj procijenjenih);
- rasprostiranje populacije (m²);
- pokrovnost (izražena u %);
- kartiranje u kvadratima 1 x 1 km na odabranim lokalitetima;
- kartiranje na kartama različitih mjerila.

Važni podaci o uzrocima ugroženosti trebali bi biti zabilježeni tijekom rada na terenu.

Za svaku vrstu treba dati kartu rasprostiranja (MTB mreža za kartiranje flore, osnovno polje min. 33 km²).

4. Obilježja vrsta izabраниh za praćenje, važna kod određivanja metoda uzorkovanja:

Cvatnja: razdoblje izraženo u mjesecima, obilježeno rimskim brojevima, određeno na osnovi najranije i najkasnije zamijećenih cvatućih jedinki u istraživanom području.

Stanište: prisutno u istraživanom području, uspoređeno s međunarodnim kategorijama staništa CORINE, određeno na osnovi klasifikacije staništa Mađarske (Á-NÉR) (FEKETE et al. 1997) i Klasifikacije staništa Hrvatske (NKS) (ANTONIĆ et al. 2005).

Rasprostranjenost: skala od pet stupnjeva utvrđena na osnovi mađarske i hrvatske botaničke literature:

Prilično česta (prisutna u velikom dijelu države, obično se pojavljuje masovno, ili je velika vjerojatnost da se susjedna populacija nalazi na razdaljini manjoj od 5 km; Vrsta je prisutna na više od 50% kvadrata u kojima se vrši kartiranje flore).

Česta (nedostaje u pojedinim djelovima zemlje, u drugim područjima rasprostranjena, masovna. Vrsta je prisutna na više od 25% a manje od 50% kvadrata).

Umjereno česta, „*rasuta*“ (na cijeloj teritoriji države poznate su „*rasute*“ populacije između kojih je ponekad velika razdaljina. Vrsta je prisutna na više od 5%, ali manje od 25% od ukupnog broja kvadrata za kartiranje flore).

Rijetka (nedostaje u najvećem dijelu zemlje ili je zbog pojavljivanja u malo-brojnim populacijama teško registrirati njenu prisutnost. Prisutna u više od 1%, ali manje od 5% od ukupnog broja kvadrata za kartiranje flore).

Iznimno rijetka (pojavljuje se na malom prostoru, sa malenim brojem jedinki. Prisutna u manje od 1% od ukupnog broja kvadrata za kartiranje flore).

Status zaštite: prema najnovijim nacionalnim zakonima i pravilnicima (ANONYMOUS 2004; FARKAS 1999).

Crveni popis: prema najnovijim nacionalnim popisima (NÉMETH 1989; NIKOLIĆ & TOPIĆ 2005).

Uzroci ugroženosti: čimbenici koji u novije vrijeme ugrožavaju opstanak vrste u istraživanom području. Neki čimbenici, poput širenja invazivnih vrsta, odstranjivanja plodnog zemljišta, uništavanja staništa, nezakonitog odlaganja smeća, ugrožavaju svaku navedenu vrstu pa ih nećemo posebno navoditi. U nekim slučajevima čimbenici koji ugrožavaju opstanak prirodnih populacija (npr. iskapanje šljunka, preoravanje) imaju značajnu ulogu u stvaranju sekundarnih staništa vrste. Status zaštite sekundarnih staništa često je teško odrediti. Zbog toga u sljedećim listama dajemo obavjesti samo o prirodnim staništima.

Štitasti vodoljub *Butomus umbellatus* L.

Cvatnja: V. - VIII. mjesec;

Stanište: Á-NÉR: B1, B3, B5; CORINE: 53.11, 53.13, 53.145, 53.147, 53.148, 53.149, 53.211, 53.212, 53.213, 53.214; NKS: A412, A413, A414, C223, C2242;

Rasprostranjenost: Hu: česta / Cro: česta;

Status: Hu: - / Cro: zaštićena;

Crveni popis: Hu: - / Cro: NT;

Međunarodni status: -;

Uzroci ugroženosti: odvodnjavanje, preoravanje, pošumljavanje staništa;

Metode uzorkovanja: C-tip: 3.1, (3.2.2.), 3.3.2, 3.4.4;

Češki šaš *Carex bohemica* Schreb.

Cvatnja: VI. - IX. mjesec;

Stanište: Á-NÉR: I1; CORINE: 22.32, 22.351, 24.5; NKS: A271, A421;

Rasprostranjenost: Hu: iznimno rijetka / Cro: iznimno rijetka;

Status: Hu: zaštićena / Cro: strogo zaštićena;

Crveni popis: Hu: VU / Cro: CR;

Međunarodni status: IUCN I: CR, IUCN II: V;

Uzroci ugroženosti: reguliranje rijeka, iskapanje šljunka;

Metode uzorkovanja: A-tip: 3.2.1, 3.3, 3.4.1;

Mjehurasti šaš *Carex vesicaria* L.

Cvatnja: V. - VI. mjesec;

Stanište: Á-NÉR: B4, B5, J1, J4; CORINE: 53.215, 53.216, 53.217, 53.218, 53.219, 53.3, 53.211, 53.212, 53.213, 53.214, 44.92, 44.161; NKS: A4125, E113;

Rasprostranjenost: Hu: umjereno česta / Cro: umjereno česta;

Status: Hu: - / Cro: strogo zaštićena,

Crveni popis: Hu: - / Cro: VU;

Međunarodni status: -;

Uzroci ugroženosti: odvodnjavanje, preoravanje staništa;

Metode uzorkovanja: B-tip: 3.1., (3.2.2., 3.3.1.), 3.4.3;

***Vodena slatka trava* *Catabrosa aquatica* (L.) P.B.**

Cvatnja: V. - VII. mjesec;

Stanište: Á-NÉR: B2; CORINE: 53.12, 53.141, 53.142, 53.143, 53.144, 53.146, 53.14b, 53.15; NKS: A414;

Rasprostranjenost: Hu: umjereno česta / Cro: rijetka;

Status: Hu: - / Cro: strogo zaštićena;

Crveni popis: Hu: NT / Cro: CR;

Međunarodni status: IUCN II: E;

Uzroci ugroženosti: odvodnjavanje, nasipanje i izravnavanje manjih kanala;

Metode uzorkovanja: B-tip: 3.1., (3.3.2.), 3.4.3;

***Klupčasti oštrik* *Cyperus glomeratus* L.**

Cvatnja: VII. - IX. mjesec;

Stanište: Á-NÉR: I1; CORINE: 22.32, 22.351, 24.5; NKS: A271, A421;

Rasprostranjenost: Hu: umjereno česta / Cro: rijetka;

Status: Hu: - / Cro: strogo zaštićena;

Crveni popis: Hu: - / Cro: VU;

Međunarodni status: -;

Uzroci ugroženosti: reguliranje rijeka, odvodnjavanje;

Metode uzorkovanja: C-tip: 3.1., 3.2.2., 3.3.2, 3.4.4;

***Zimska preslica* *Equisetum hyemale* L.**

Sazrijevanje spora: V. - VIII. mjesec;

Stanište: Á-NÉR: J4; CORINE: 37.21, 44.161, 53.11, 53.2151; NKS: E131;

Rasprostranjenost: Hu: rijetka / Cro: umjereno česta;

Status: Hu: zaštićena / Cro: strogo zaštićena;

Crveni popis: Hu: NT / Cro: VU;

Međunarodni status: -;

Uzroci ugroženosti: reguliranje rijeka;

Metode uzorkovanja: B-tip: 3.1, 3.2.2., 3.3.2., 3.4.3;

***Plivajuća pirevina* *Glyceria fluitans* (L.) R.Br.**

Cvatnja: V. - X. mjesec;

Stanište: Á-NÉR: B2, B3, B6, D4; CORINE: 53.12, 53.141, 53.142, 53.143, 53.144, 53.146, 53.14B, 53.15, 53.145, 53.147, 53.148, 53.149, 53.17, 37.263, 15.A12; NKS: A413, C22;

Rasprostranjenost: Hu: umjereno česta / Cro: umjereno česta;

Status: Hu: - / Cro: strogo zaštićena;

Crveni popis: Hu: - / Cro: VU;

Međunarodni status: -;

Uzroci ugroženosti: odvodnjavanje, nasipanje kanala i udubljenja, pošumljavanje;

Metode uzorkovanja: C-tip: 3.1., 3.2.2., 3.3.2., 3.4.4;

***Močvarna rebratica* *Hottonia palustris* L.**

Cvatnja: V. - VI. mjesec;

Stanište: Á-NÉR: A4, J1, J2; CORINE: 22.432, 44.92, 41.9141; NKS: A3336, E11, E12;

Rasprostranjenost: Hu: umjereno česta / Cro: rijetka;

Status: Hu: Zaštićena / Cro: strogo zaštićena;

Crveni popis: Hu: NT / Cro: EN;

Međunarodni status: -;

Uzroci ugroženosti: onečišćenje voda, odvodnjavanje, prekobrojnost divljači;
Metode uzorkovanja: B-tip: 3.1., 3.2.2., 3.4.2., 3.4.3;

***Patuljasta perunika* *Iris pumila* L.**

Cvatnja: III. - V. mjesec;
Stanište: Á-NÉR: I2, H5; CORINE: 34.913, 34.911, 34.A14; NKS: C31;
Rasprostranjenost: Hu: umjereno česta / Cro: iznimno rijetka;
Status: Hu: zaštićena / Cro: strogo zaštićena;
Crveni popis: Hu: NT / Cro: - ["CR", prema PURGER et al. (2008)];
Međunarodni status: -;
Uzroci ugroženosti: pošumljavanje, branje;
Metode uzorkovanja: A-tip: 3.3.1., 3.4.2., 3.4.3;

***Ljetni drijemovac* *Leucojum aestivum* L.**

Cvatnja: IV. - VI. mjesec;
Stanište: Á-NÉR: B5, D4, J2, J4, J6; CORINE: 53.211, 53.212, 53.213, 53.214, 37.263, 41.9141, 44.161, 44.431, 44.433; NKS: C2241, E211, E217;
Rasprostranjenost: Hu: umjereno česta / Cro: česta;
Status: Hu: zaštićena / Cro: -;
Crveni popis: Hu: NT / Cro: -;
Međunarodni status: -;
Uzroci ugroženosti: poljoprivreda;
Metode uzorkovanja: C-tip: 3.1., 3.2.2., (3.3.2.), 3.4.4;

***Vodena voduška* *Limosella aquatica* L.**

Cvatnja: V. - X. mjesec;
Stanište: Á-NÉR: I1; CORINE: 22.32, 22.351, 24.5; NKS: A271, A421;
Rasprostranjenost: Hu: rijetka / Cro: iznimno rijetka;
Status: Hu: - / Cro: strogo zaštićena;
Crveni popis: Hu: - / Cro: CR (DD);
Međunarodni status: -;
Uzroci ugroženosti: Reguliranje rijeka, odvodnjavanje;
Metode uzorkovanja: A-tip: 3.2.2., 3.4.2;

***Jajoliki čopotac* *Listera ovata* (L.) R. Br.**

Cvatnja: V. - VI. mjesec;
Stanište: Á-NÉR: B5, J6, K1; CORINE: 53.211, 53.212, 53.213, 53.214, 44.431, 44.433, 41.2A2, 41.2B1, 41.7A2132; NKS: E22, E312;
Rasprostranjenost: Hu: umjereno česta / Cro: umjereno česta;
Status: Hu: Zaštićena / Cro: strogo zaštićena;
Crveni popis: Hu: - / Cro: -;
Međunarodni status: -;
Uzroci ugroženosti: poljoprivreda;
Metode uzorkovanja: C-tip: 3.1., 3.2.1., 3.4.4;

***Kebráč* *Myricaria germanica* (L.) Desv.**

Cvatnja: VI. - VIII. mjesec;
Stanište: Á-NÉR: I1, J3; CORINE: 22.32, 22.351, 24.5, 44.12; NKS: A271, D1111;
Rasprostranjenost: Hu: iznimno rijetka / Cro: iznimno rijetka;
Status: Hu: zaštićena / Cro: strogo zaštićena;

Crveni popis: Hu: CR / Cro: CR;
Međunarodni status: -;
Uzroci ugroženosti: reguliranje rijeka, iskapanje šljunka;
Metode uzorkovanja: A-tip: 3.2.1., (3.2.2), 3.4.1;

***Kokica paučica* *Ophrys sphegodes* Mill.**

Cvatnja: IV. - V. mjesec;
Stanište: Á-NÉR: D4, E1, H4; CORINE: 37.263, 36.5, 38.2, 34.32; NKS: C22, C2312, C232, C311;
Rasprostranjenost: Hu: umjereno česta / Cro: umjereno česta;
Status: Hu: strogo zaštićena / Cro: strogo zaštićena;
Crveni popis: Hu: NT / Cro: VU;
Međunarodni status: CITES II;
Uzroci ugroženosti: preoravanje staništa, zarastanje šibljacima;
Metode uzorkovanja: B-tip: 3.1., 3.2.1., 3.4.2;

***Kacigasti kaćun* *Orchis militaris* L.**

Cvatnja: V. - VI. mjesec;
Stanište: Á-NÉR: D4, E1, H4, J6, K1; CORINE: 37.263, 36.5, 38.2, 34.32, 44.431, 44.433, 41.2A2, 41.2B1, 41.7A2132; NKS: C2312, C232, C311, E312;
Rasprostranjenost: Hu: umjereno česta / Cro: umjereno česta;
Status: Hu: zaštićena / Cro: strogo zaštićena;
Crveni popis: Hu: - / Cro: VU;
Međunarodni status: CITES II;
Uzroci ugroženosti: preoravanje, zarastanje staništa;
Metode uzorkovanja: B-tip: 3.1., 3.2.1., 3.4.2;

***Pješčarski trputac* *Plantago indica* L.**

Cvatnja: VI. - X. mjesec;
Stanište: Á-NÉR: G1, O9, U7; CORINE: 34.A12, 34.A13, 89; NKS: C3211;
Rasprostranjenost: Hu: česta / Cro: iznimno rijetka,
Status: Hu: - / Cro: strogo zaštićena;
Crveni popis: Hu: - / Cro: CR;
Međunarodni status: -;
Uzroci ugroženosti: preoravanje, zarastanje staništa,
Metode uzorkovanja: B-tip: 3.2.1., (3.2.2.), 3.4.2;

***Rani jaglac* *Primula vulgaris* Huds.**

Cvatnja: III. - IV. mjesec;
Stanište: Á-NÉR: J6, K1; CORINE: 44.431, 44.433, 41.2A2, 41.2B1, 41.7A2132;
NKS: E22, E312;
Rasprostranjenost: Hu: česta / Cro: česta;
Status: Hu: Zaštićena / Cro: -;
Crveni popis: Hu: - / Cro: -;
Međunarodni status: -;
Uzroci ugroženosti: krčenje šuma, preoravanje;
Metode uzorkovanja: C-tip: 3.1., 3.2.1., 3.4.4;

Bezmirisna rezeda *Reseda inodora* Rchb.

Cvatnja: III. - VII. mjesec;

Stanište: Á-NÉR: I2; CORINE: 34.913; NKS: C31;

Rasprostranjenost: Hu: iznimno rijetka / Cro: iznimno rijetka;

Status: Hu: - / Cro: -;

Crveni popis: Hu: EN / Cro: - ["CR", prema CSIKY et al. (2008)];

Međunarodni status: -;

Uzroci ugroženosti: iskapanje lesa iz lesnih strmaca;

Metode uzorkovanja: A-tip: 3.2.1., (3.3.1.), 3.4.1;

Trobridi oblič *Scirpus triquetus* L.

Cvatnja: VI. - VIII. mjesec;

Stanište: Á-NÉR: I1; CORINE: 22.32, 22.351, 24.5; NKS: A271, A421;

Rasprostranjenost: Hu: rijetka / Cro: rijetka;

Status: Hu: - / Cro: -;

Crveni popis: Hu: EN / Cro: -;

Međunarodni status: -;

Uzroci ugroženosti: reguliranje rijeka, iskapanje pijeska i šljunka;

Metode uzorkovanja: A-tip: 3.2.1., (3.3.1.), 3.4.1;

Orašac *Trapa natans* L.

Cvatnja: VII. - VIII. mjesec;

Stanište: Á-NÉR: A3; CORINE: 22.42, 22.43, (-22.432); NKS: A3333;

Rasprostranjenost: Hu: česta / Cro: umjereno česta;

Status: Hu: zaštićena / Cro: zaštićena;

Crveni popis: Hu: - / Cro: NT;

Međunarodni status: Corine HD V, BC, IUCN;

Uzroci ugroženosti: odvodnjavanje;

Metode uzorkovanja: B-tip: 3.1., 3.2.2., 3.3.1, 3.4.3;

5. Predložena mjesta uzorkovanja

Na osnovi prethodnog obilaska terena za svaku pojedinu vrstu protrebno je izabrati mjesta na kojima će biti vršena detaljnija istraživanja, te ih prikazati na karti i odrediti geografske koordinate.

- MTB kvadrat / točka na kojoj se obavlja uzorkovanje;
- opis mjesta uzorkovanja i prikaz na kartama;
- geokodiranje mjesta uzorkovanja (karte/GPS);
- fotodokumentacija (da/ne).

6. Učestalost uzorkovanja

Promjene stanja populacija pored Drave poželjno je pratiti godišnje, s obzirom da oborine i promjene u vodnom režimu iz godine u godinu određuju promjene u stanju brojnosti populacije pojedinih vrsta. Za praćenje pojedinih vrsta potrebno je odvojiti godišnje po jedan dan za rad na terenu, ovisno o životnom ciklusu vrste (cvatnja, sazrijevanje ploda), od ranog proljeća do kasne jeseni.

7. Praćenje promjenljivih parametara

7.1. *Promjene ekoloških čimbenika:*

- razina vode (samo u slučaju uzorkovanja u priobalnim djelovima);
- promjene stanja staništa;
- antropogeni utjecaji.

7.2. *Biološki čimbenici:*

- prisustvo / odsusustvo;
- broj jedinki (broj izbrojanih, broj procijenjenih);
- veličina sastojine (m²);
- pokrovnost vrste u postocima (%);
- uzroci ugroženosti;
- kartiranje na kartama različitih mjerila;
- karta rasprostranjenja (M = 1 : 1 000 000).

8. Sekundarni podaci

8.1. *Na godišnjoj razini:*

- promjene broja jedinki na određenoj plohi;
- relativna učestalost;
- promjene (izražene u postocima) pokrovnosti dane vrste, ;
- promjene u veličini lokalne populacije, promjene u rasprostranjenosti populacije (m²);
- prikazivanje na karti.

8.2. *U dužem razdoblju:*

- utvrđivanje utjecaja promjena u okolišu ili čovjekovog djelovanja na promjene veličine populacija;
- promjene veličine populacije u istraživanom području u vremenu i prostoru.

9. Vrednovanje i obrada podataka

Ovisno o korišćenoj metodi, primjenjuju se različite analize podataka.
U svakom slučaju predviđene su statističke analize i uporaba GIS metoda.

10. Procjena ulaganja u istraživanje

10.1. *Rad na terenu:*

U jednoj godini predviđeno je istraživanje populacija određenih 20 vrsta i praćenje stanja najmanje dviju populacija. To znači da će biti sakupljeni podaci o stanju na 40 lokaliteta.

Ukoliko rastojanja između lokaliteta nisu velika, moguće je u jednom danu obaviti uzorkovanje na nekoliko nalazišta. Predviđeno je 20 dana terenskog rada godišnje za praćenje stanja populacija predloženih 20 vrsta vaskularnih biljaka.

10.2. Rad u laboratoriju:

- priprema, ucrtavanje lokaliteta i populacija na kartama;
- unošenje podataka 12 sati /po vrsti /na godinu, ukupno 10 dana na godinu;
- analiza podataka i sastavljanje izvješća ukupno 10 dana na godinu;
- za svaku vrstu predviđena su dva dana rada u laboratoriju.

U praćenju stanja populacija zaštićenih vrsta pored botaničara značajnu ulogu mogu imati učenici i studenti kao i članovi udruga, s obzirom da sakupljanje podataka i primjena metoda ne zahtijevaju specijalističku stručnost. Međutim, na početku programa potreban je zajednički rad sa botaničarima osoba koje će provoditi praćenje i raditi na sakupljanju podataka.

11. Literatura

- ANONYMOUS 1996: Bern Convention 1. Convention on the conservation of European wildlife and natural habitats (Bern/Berne, 19. IX. 1979) European Treaty Series/104. (+Apendices I-IV). Council of the European Communities 2-25.
- ANONYMOUS 1998: Bern Convention 2. Convention on the conservation of European wildlife and natural habitats (Bern/Berne, 19. IX. 1979) European Treaty Series/104. (+Apendices I-IV). Council of the European Communities 2-25.
- ANONYMOUS 2000: On-Line IUCN Red List of Threatened Plants.
- ANONYMOUS 2002: On-Line IUCN Red List of Threatened Plants.
- ANONYMOUS 2003: On-Line IUCN Red List of Threatened Plants.
- ANONYMOUS 2004: Strogo zaštićene biljke, Zaštićene biljke (Narodne Novine: 100; 20. 7. 2004)
- ANTONIĆ, O., KUŠAN, V., BAKRAN-PETRICIOLI, T., ALEGRO, A., GOTTSTEIN-MATOČEC, S., PERNEL, H. & TKALČEC, Z. 2005: Klasifikacija staništa Republike Hrvatske. Drypis 1/1,2 on-line.
- BOROS, Á. 1923: A Dráva balparti síkság flórájának alapvonásai. Matematikai és Természettudományi Értesítő 40: 201-203.
- BOROS, Á. 1925: A Dráva balparti síkság flórájának alapvonásai, különös tekintettel a lápokra. Magyar Botanikai Lapok 23 (1924): 1-56.
- BOROS, Á. 1928: A Pannonicum és Praeillyricum flórávidékek kapcsolata. Magyar Botanikai Lapok 27: 51-56.
- CSIKY, J., PURGER, D. & NIKOLIĆ, T. 2008: *Reseda inodora* Rchb., a new species of the Croatian flora. Acta Botanica Croatica 67(2) (in press).
- CSIKY, J. & OLÁH, E. 2006: A Drávamenti-síkság Nanocyperion jellegű fajainak vörös listája. Natura Somogyiensis 9: 5-26.
- DÉNES, A. 1998: Adatok Dráva-sík flórájához. Botanikai Közlemények 83/1-2 (1996): 91-95.
- DOMAC, R. 2002: Flora Hrvatske. Školska knjiga, Zagreb.
- FEKETE, G., MOLNÁR, ZS. & HORVÁTH, F. (eds.) 1997: A magyarországi élőhelyek leírása, határozója és a Nemzeti Élőhely-osztályozási Rendszer. MTA ÖBKI, MTM, Budapest, 374 pp.

- FARKAS, S. (ed.) 1999: Magyarország védett növényei. (Protected plants of Hungary). Mezőgazda Kiadó, Budapest. 418 pp.
- FENYŐSI, L. & HORVÁTH, Z. 1995: A csermelyciprusról. Erdészeti Lapok 130/11 (1995. november): 350.
- HÉJJAS, I. & BORHIDI, A. 1960: Csurgó és környéke flórája. Botanikai Közlemények 48: 245-256.
- ILJANIĆ, LJ. 1963: Typologisch-geographische Gliederung der Niedrugswiesen Nordkroatiens im klimatischen Zusammenhang. Acta Botanica Croatica 22: 119-132.
- ILJANIĆ, LJ. 1968: Die Ordnung Molinietalia in der vegetation Nordostkroatiens. Acta Botanica Croatica 27-27: 161-180.
- ILJANIĆ, LJ., STANČIĆ, Z., TOPIĆ, J. & ŠEGULJA, N. 1998: Distribution and phytosociological relationships of snake's-head (*Fritillaria meleagris* L.) in Croatia. Acta Botanica Croatica 57: 65-88.
- JUHÁSZ, M. 2004: A somogyi Dráva-sík növényzete. In SALLAI, Z. (ed.): A drávai táj természeti értékei. Nimfea tanulmánykötetek III. Túrkeve, p. 20-28.
- KEVEY, B. 2002: A növényvilág. - In: LEHMANN A. (ed.): Duna-Dráva Nemzeti Park. Mezőgazda Kiadó, Budapest, pp. 134-196.
- KIRÁLY, G. 2005: A magyarországi flóratérképezés módszertani alapjai. Útmutató és magyarázat a hálótérképezési adatlapok használatához. Flora Pannonica 1 (1): 3-20.
- KLUJBER, L., TIHANYI, J. & VÖRÖSS, L. Zs. 1963: Adatok a drávamenti holtágak cönológiai és florisztikai ismeretéhez. A Pécsi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei 7: 271-303.
- KOVÁCS, M. & KÁRPÁTI I. 1974: A Mura- és a Dráva-ártér vegetációja. Földrajzi Értesítő 22: 21-32.
- KOVÁCS-LÁNG, E. & TÖRÖK, K. (eds.) 1997: Nemzeti Biomonitorozás-monitorozó Rendszer III. Növénytársulások, társuláskomplexek és élőhelymozaikok. MTM Budapest.
- LÁJER, K. 2002: Floristical and coenological studies on meadows of the Somogy county valley of river Drava. Kitaibelia 7 (2): 187-205.
- NÉMETH, F. 1989: Száras növények. In: Rakonczay, Z. (ed.): Vörös Könyv. (Red Data Book of Hungary) A Magyarországon kipusztult és veszélyeztetett állat- és növényfajok. Akadémiai Kiadó, Budapest, p. 265-325.
- NIKOLIĆ, T. 2006: Priručnik za inventarizaciju i praćenje stanja. Vaskularna flora. Državni zavod za zaštitu prirode Republike Hrvatske, Zagreb.
- NIKOLIĆ, T. & TOPIĆ, J. (eds.) 2005: Crvena knjiga vaskularne flore Hrvatske. Ministarstvo kulture, Državni zavod za zaštitu prirode Republike Hrvatske, Zagreb. 693 pp.
- ORTMANN-AJKAI, A. 2004: A baranyai Dráva-sík növényzete. In SALLAI, Z.(ed.): A drávai táj természeti értékei. Nimfea tanulmánykötetek III. Túrkeve, pp: 8-19.
- ORTMANN-AJKAI, A. & DÉNES, A. 1997: Dráva holtágok ritka növényei. Kitaibelia 2(2): 227-229.
- PANJKOVIĆ, B. 1990: Analiza životnih oblika i flornih elemenata u flori Baranje (Hrvatska). Acta Botanica Croatica 49: 107-123
- PURGER, D., CSIKY, J. & TOPIĆ, J. 2008: Dwarf iris, *Iris pumila* L. (Iridaceae), a new species of the Croatian flora. Acta Botanica Croatica 67 (1) (in press).

- RAUŠ, Đ. & ŠEGULJA, N. 1983: Flora Slavonije i Baranje. Glasnik za šumske pokuse 21, 179-211.
- RAUŠ, Đ., ŠEGULJA, N., & TOPIĆ, J. 1978: Prilog poznavanju močvarne i vodene vegetacije bara u nizijskim šumama Slavonije. Acta Botanica Croatica 37: 131-147.
- RAUŠ, Đ. ŠEGULJA, N. & TOPIĆ, J. 1985: Vegetacija sjeveroistočne Hrvatske. Glasnik za šumske pokuse 23: 223-355.
- SIMON, T., 2001: A magyarországi edényes flóra határozója. Tankönyvkiadó, Budapest.
- TIHANYI, J. 1964: Adatok a Somogy megyei Dráva-holtágak cönológiai és florisztikai ismeretéhez. A Pécsi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei 8: 397-412.
- TIHANYI, J. 1965: Adatok Darány környékének homokpusztai vegetációjához. A Pécsi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei 9: 147-168.
- TOPIĆ, J. 1998: Quantitative analysis of weed flora of Podravina region (North Croatia). Acta Botanica Croatica 57: 55-64.
- TOPIĆ, J., ILJANIĆ, LJ., TVRTKOVIĆ, N. & NIKOLIĆ, T. 2006: Staništa. Priručnik za inventarizaciju, kartiranje i praćenje stanja. Državni zavod za zaštitu prirode Republike Hrvatske. Zagreb. pp. 1-68, 1-74, 1-74.
- TÖRÖK, K. (ed.) 1997: Nemzeti Biomonitorozás-monitorozó Rendszer IV. Növényfajok. MTM Budapest, 140 pp.
- TRINAJSTIĆ, I. & FRANJIĆ, J. 1999: Waterplant and swamp vegetations of Velika and Mala Čambina in Podravina (Croatia). Periodicum biologorum 101: 237-243.
- VÖRÖSS, L. ZS. 1965: Adatok a szaporcai Dráva-hullámtér vizeinek cönológiai és florisztikai ismeretéhez. A Pécsi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei 1965: 123-145.
- VÖRÖSS, L. ZS. 1968: Domb- és hegyvidéki növények a Dráva-síkon és más florisztikai adatok. Botanikai Közlemények 55: 185-186.

web sites:

CITES <http://www.cites.org/>

NIKOLIĆ, T. (ed.) 2007: Flora Croatica, baza podataka: <http://hirc.botanic.hr/fcd>